

Моніторинг якості початкової освіти як інструмент підвищення ефективності освітнього процесу

Розглядається питання моніторингу якості початкової освіти. Показано зв'язок між моніторингом і підвищенням ефективності освітнього процесу.

Ключові слова: *якість освіти, освітній моніторинг, завдання моніторингу, об'єкти моніторингу, етапи проведення зовнішнього моніторингу, методи проведення, збір та обробка інформації.*

Prymachuk L. O. Monitoring the Quality of Primary Education as a Means for Improving the Efficiency of the Educational Process.

The article deals with the issue of monitoring the quality of primary education. The relationship between monitoring and improving the efficiency of the educational process is shown.

Keywords: *quality of education, educational monitoring, monitoring tasks, monitoring objects, stages of external monitoring, methods of conducting, collection and processing of information.*

Актуальність проблеми. Випуск освічених особистостей, які здатні адаптуватися у навколишньому соціальному середовищі, є основною ціллю навчальних закладів. Випускники повинні вміло використовувати знання, вміння та навички, отримані ними в навчальних закладах, у своєму повсякденному житті та професійній діяльності.

Якісна освіта розглядається сьогодні як один з індикаторів високої якості життя, інструмент соціальної та культурної злагоди й економічного зростання. Єдина можливість забезпечити реалізацію цього завдання – отримання вичерпного знання про стан освіти, тобто інформації – повної, об'єктивної, точної. Одним з основних шляхів отримання такої інформації є організація та проведення моніторингових досліджень. Адже моніторинг є спеціальною системою тривалого спостереження, яка дає змогу об'єктивно оцінювати якість освіти, глибше зрозуміти причини сучасних недоліків застосування цієї системи й на підставі цього прогнозувати основні тенденції та динаміку розвитку освітньої галузі [1, с. 18].

Моніторинг якості початкової освіти є важливим завданням, оскільки сприяє вивченню та дослідженню стану освіти. На основі проведеного моніторингу можемо робити висновки про стан якості освіти та обґрунтовано прогнозувати її розвиток [2].

Мета статті – розкрити цінності моніторингових досліджень для виявлення ефективних тенденцій у змінах, які відбуваються в шкільному колективі, роботі школи та за її межами.

Виклад основного матеріалу. Загальнодержавний зовнішній моніторинг якості початкової освіти (ЗЗМЯПО), «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей початкової школи» Український центр оцінювання якості освіти організовує та проводить з 2018 року. Він був ініційований Міністерством освіти і науки України у 2016 році.

Метою проведення цього дослідження є:

1) отримання об'єктивних даних про поточний стан сформованості ключових (читацької та математичної) компетентностей випускників початкової школи;

2) простеження змін, що відбуваються в якості початкової освіти у процесі впровадження в країні концепції Нової української школи [6, с. 334].

Для досягнення другої з означених цілей моніторинг проводиться циклічно – що два роки. Основний етап першого циклу ЗЗМЯПО успішно реалізовано у 2018 році, другий – мав відбутися в 2020-му. Проте через пандемію COVID-19 збирання даних у закладах освіти вдалося провести лише навесні 2021 року. Третій етап моніторингу перенесено на весну 2024 року. Заплановано провести чотири цикли загальнодержавного моніторингового дослідження [3].

У межах перших циклів оцінювався рівень сформованих у випускників початкової школи двох ключових компетентностей – читацької та математичної, а також виявлено чинники, які впливають на рівень їх сформованості. Важливо відзначити, що саме результати ЗЗМЯПО 2018 та 2021 років на сьогодні є єдиним в Україні джерелом достовірної інформації як про якість початкової освіти, так і про освітні втрати, зумовлені переходом на дистанційну форму навчання.

Терміни проведення чергового етапу моніторингу визначаються окремо для кожного циклу. Вони затверджуються відповідним наказом Міністерства освіти і науки України.

Крім мовно-літературної та математичної освітніх галузей, у третьому циклі моніторингу мають бути завдання природничої галузі на рівні початкової освіти. Наступні етапи моніторингу може бути розширено іншими освітніми галузями [6].

Учасниками загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти є учні 4-х класів та вчителі, які навчають їх, також можуть залучатись батьки та керівники цих закладів (за певних обставин).

Під час проведення перших двох циклів загальнодержавного моніторингу учні 4-х класів завершували здобуття початкової освіти у 2017/2018 та 2020/2021 навчальних роках. Вони навчалися відповідно до Державного стандарту початкової освіти 2011 року, за програмами, створеними на його основі. При проведенні наступних циклів ЗЗМЯПО, буде задіяно учнів 4-х класів, які навчаються за створеними на принципах Нової української школи Державним стандартом початкової освіти 2018 року та навчальними програмами.

Випускники 4-х класів проходили тестування у спеціальних тестових зошитах або з математики, або з читання та анкетування. Відповідно до проведених тестів (математика, читання) вчителі заповнювали анкети.

Відбір учасників дослідження, попередня обробка, а також подальший аналіз результатів ЗЗМЯПО відбувалися з використанням науково обґрунтованих, сучасних методів статистичного аналізу, що дало змогу отримати достовірні й обґрунтовані результати щодо сформованості читацької та математичної компетентностей молодших школярів, а також простежити зв'язки між отриманими даними та деякими чинниками освітнього й позаосвітнього середовища. Також проведено дослідження впливу дистанційної форми навчання у 2020/2021 навчальному році на успішність учнів у цих двох галузях (математика та читання) [3, с. 39].

Вибірку учасників перших двох циклів загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти проводили з урахуванням таких ознак:

- Тип місцевості (населеного пункту), де розташовано заклад освіти, – місце обласного підпорядкування, місто в районі, селище міського типу, село.

- Тип закладу освіти – заклад загальної середньої освіти, гімназія, ліцей, спеціалізована школа.

- Регіон розташування закладу освіти – Київ, усі області (крім тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та Автономної Республіки Крим, м. Севастополя).

- Мова навчання в закладах освіти, у відповідних класах – заклади освіти з українською або змішані щодо мови навчання, класи з українською мовою навчання [2].

Вибірка II циклу ЗЗМЯПО, крім цих ознак, брала до уваги ще такі правила:

- 1) заклад освіти, що потрапив до вибірки, складається із двох і більше паралелей 4-х класів – учасниками

моніторингу були учні із найбільшого та другого за наповнюваністю класів;

- 2) у закладі освіти лише два класи брали участь у загальнодержавному зовнішньому моніторингу, при цьому клас № 1 виконує тест із читання, а клас № 2 – із математики;

- 3) якщо у класі всі учні належать до категорії учнів з особливими освітніми потребами, то такий клас не поїде на вибірку [3].

Вибірка учасників загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти по Україні та по Волинській області у 2018 та 2021 роках:

Рік проведення	Кількість закладів загальної середньої освіти		Кількість класів		Кількість учнів 4-х класів (взяли участь)	
	Україна	Волинь	Україна	Волинь	Україна	Волинь
2018	366	13	486	16	9077	245
2021	355	29	475	32	7991	357

Порівнюючи результати тестування четвертокласників загальнодержавного моніторингу I та II циклів, можна визначити тенденцію в навчальних досягненнях учнів за 3 роки, тобто між 2018 та 2021 роками.

Варто наголосити, що аналіз практики збирання даних у закладах освіти під час другого циклу ЗЗМЯПО за процедурою, розробленою ще для першого циклу моніторингу 2018 року, підтвердив її логістичну продуманість і дієвість та переконує в доцільності продовження використання відповідної практики в наступних циклах.

Висновки. До останнього часу через неформованість системи зовнішнього моніторингу в Україні майже не збиралися об'єктивні дані щодо стану початкової освіти та її якості. Це є величезною проблемою, яка стосується багатьох учасників навчального процесу: МОНУ, громадськості, керівників і вчителів ЗЗСО, а також здобувачів початкової освіти та їх батьків.

З огляду на це ініційоване у 2016 р. МОНУ загальнодержавне моніторингове дослідження якості початкової освіти можна розглядати як важливий крок України в напрямі утвердження у вітчизняній освітній галузі загальноновизнаних практик отримання інформації про стан освіти. Це дає змогу одержати достовірну інформацію щодо змін у якості початкової освіти за результатами впровадження «нової» освітньої парадигми [3].

Література

1. Дружиніна Т. О. Моніторинг якості освіти як інструмент методичного та управлінського забезпечення державного стандарту. *Актуальні проблеми управління освітою і навчальними закладами* : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. Ф. Русакова, І. М. Зарішняк. Вип. 4. Вінниця : ДонНУ ім. В. Стуса, 2021. С. 18–22. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/11216-Текст%20статті-22275-1-10-20211112.pdf>
2. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/ZVIT_MDYAPO_CHASTYNA-I_METODOLOGIYA-TA-TEHNOLOGIYA.pdf
3. Звіт про результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти. Ч. 1. URL: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Velykyj-zvit-CHASTYNA-I.pdf>
4. Кошляк В. І. Моніторинг як дієвий інструмент формування освітньої політики у школі I ступеня. *Народна освіта*. 2016. Вип. № 1 (28). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3930 (дата звернення: 11.10.2023).
5. Олійник О. Й. Концептуальні засади оцінювання стану сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи в умовах Нової української школи. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 15–16 квітня 2021 року). Тернопіль : Тайп, 2021. С. 333–335.
6. Педрада. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/16236-zagalnoderzhavniy-zovnishniy-monitoring-yakosti-pochatkovo-osviti>
7. Порядок проведення моніторингу якості освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/chow> (дата звернення: 23.10.2023).